

WOJEWÓDZKI URZĄD STATYSTYCZNY

**SYTUACJA BYTOWA GOSPODARSTW
DOMOWYCH W WOJEWÓDZTWIE
KATOWICKIM W 1990 R.**

KATOWICE

MAJ

1991

WSTĘP

Społeczny koszt wprowadzanego w 1990 r. w życie programu stabilizacji i zmian systemowych był wysoki. Wprowadzanie nowego ładu, przechodzenie do gospodarki rynkowej doprowadziło wprawdzie do globalnego zrównoważenia gospodarki oraz uruchomienia procesu przekształceń własnościowych, ale odbyło się to kosztem spadku produkcji i płac realnych, wzrostem kosztów utrzymania i wystąpienia zjawiska otwartego bezrobocia.

Zmiany te oznaczały dla wielu rodzin trudności finansowe i konieczność wyrzeczeń, bowiem dla znacznej części społeczeństwa bogatsza oferta rynkowa przy spadku realnych dochodów oraz widmo bezrobocia stały się źródłem frustracji i pogorszenia nastrojów. Pogłębiła się również sfera ubóstwa, co nie pozostało bez wpływu na subiektywizm odczuć i ocen w tym zakresie.

Ponieważ subiektywne odczucia rodzin, które często nie pokrywają się z "obiektywnym" charakterem liczb tworzą klimat nastrojów społecznych sprzyjających w różnym stopniu prowadzonej polityce gospodarczej, celowym wydaje się śledzenie nastrojów, sondowanie opinii, odczuć w celu prowadzenia właściwej strategii łagodzenia tych społecznych dolegliwości.

Wychodząc między innymi naprzeciw takim wyzwaniom organa statystyki państwowej przeprowadziły w I półroczu 1989 r. i I półroczu 1990 r. badania ankietowe poświęcone sytuacji bytowej gospodarstw domowych w celu dokonania porównań i uchwycenia zmian jakie przyniósł przełomowy dla gospodarki i społeczeństwa okres.

Publikacja niniejsza prezentuje zatem wyniki badania przeprowadzonego w 1990 r. a tam gdzie to możliwe (zakres badania w 1989 r. nie był identyczny) dokonano porównań z wynikami badania przeprowadzonego w 1989 r., co daje pewien obraz przemian w mentalności społeczeństwa, w jej odczuciach i ocenach dotyczących sytuacji materialnej rodzin.

W badaniu obok informacji z zakresu cech społeczno-demograficznych, dochodów, warunków mieszkaniowych, wyposażenia w przedmioty trwałego użytkowania, bezrobocia, zebrano informacje dotyczące subiektywnej opinii badanych o sytuacji materialnej gospodarstw, co stanowi cenny materiał dla rozpoznania i oceny odczuć i nastrojów społecznych oraz potrzeb, na które miały wpływ w ub. roku warunki życia.

Z bogatego serwisu uzyskanych w badaniu informacji wybrano te, które charakteryzują badaną zbiorowość tj. struktura gospodarstw wg źródła utrzymania, liczby osób w gospodarstwie, grup dochodowych, wyposażenia w przedmioty trwałego użytkowania oraz te, które dotyczą samooceny warunków materialnych, potrzeb i aspiracji bytowych rodzin.

Subiektywne oceny i opinie własnej egzystencji skonfrontowano z obiektywnymi uchwytymi miernikami zamożności tj. szacunkowymi dochodami i wydatkami, wskaźnikami kosztów utrzymania, poziomem wyposażenia w przedmioty trwałego użytkowania, co pozwoliło na zobiektywizowanie uzyskanych wyników badania.

CHARAKTERYSTYKA OGÓLNA GOSPODARSTW DOMOWYCH

Badaniem objęto 16500 gospodarstw domowych dobranych losowo, natomiast przeprowadzono badanie w 14632 gospodarstwach, co oznacza, że w 11% gospodarstw na skutek odmowy udziału w badaniu nie przeprowadzono ankietyzacji.

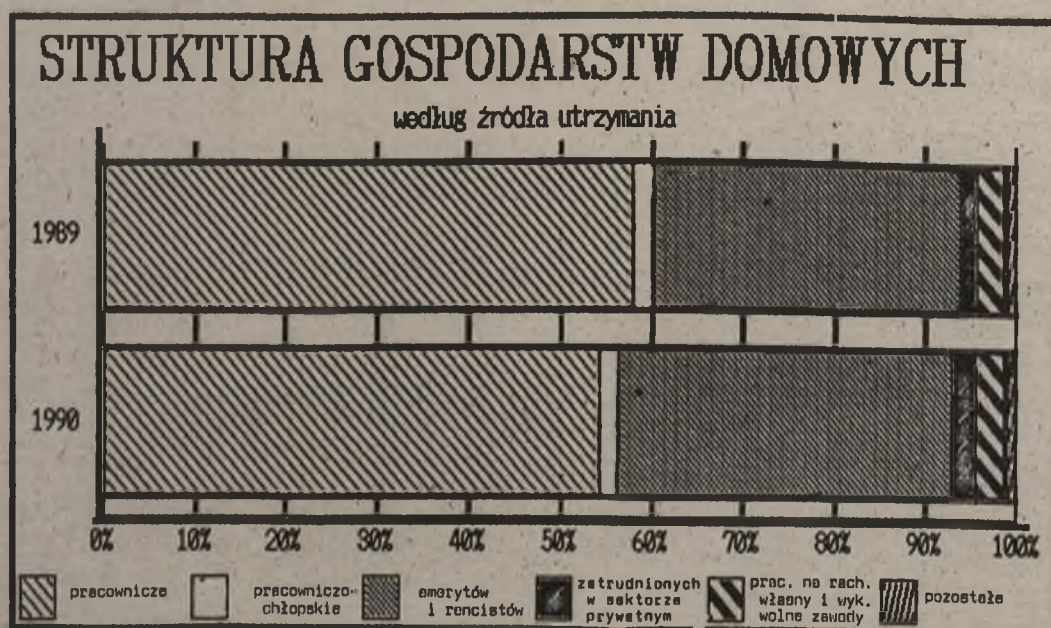
W badaniu wzięły udział reprezentacje wszystkich grup społeczno-ekonomicznych a mianowicie: gospodarstwa pracownicze, pracowniczno-chłopskie, chłopskie, emerytów i rencistów, utrzymujących się ze świadczeń społecznych, zatrudnionych w sektorze prywatnym, pracujących na rachunek własny, wykonujących wolne zawody i inni.

Strukturę gospodarstw domowych wg źródła utrzymania charakteryzuje wysoki-55% udział gospodarstw domowych pracowniczych i niski poniżej 1% udział gospodarstw chłopskich i utrzymujących się ze świadczeń społecznych.

W porównaniu do 1989 r. wyraźnej zmiany uległa struktura gospodarstw wg głównego źródła utrzymania. Obniżył się wyraźnie udział gospodarstw pracowniczych (głównym źródłem utrzymania jest praca), oraz nieznacznie gospodarstw pracowniczno-chłopskich (głównym źródłem utrzymania jest użytkowane gospodarstwo oraz praca poza nim) i chłopskich (głównym źródłem utrzymania jest gospodarstwo rolne). Istotnie wzrósł udział gospodarstw emerytów i rencistów oraz zatrudnionych w sektorze prywatnym.

Zmiany w strukturze gospodarstw domowych wg źródła utrzymania ilustruje poniższe zestawienie i wykres.

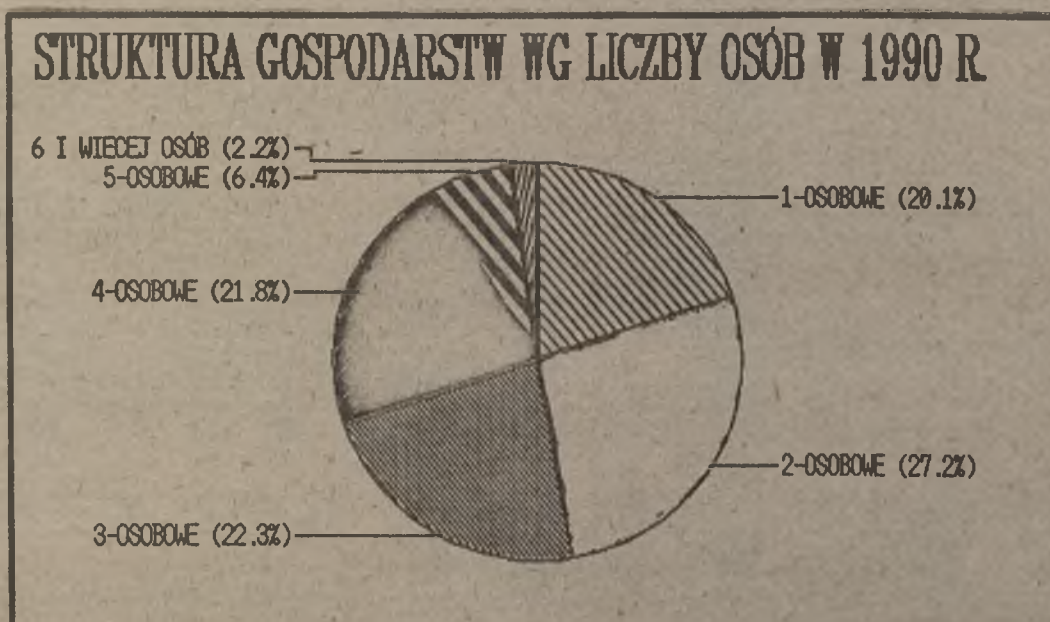
GOSPODARSTWA DOMOWE	1989		1990	
	w liczbach bezwzględnych	w %	w liczbach bezwzględnych	w %
OGÓŁEM	14618	100,0	14632	100,0
Pracownicze	8504	58,2	7975	54,5
Pracowniczno-chłopskie	274	1,9	245	1,7
Chłopskie	54	0,4	46	0,3
Emerytów i rencistów	4957	33,9	5369	36,7
Utrzymujących się ze świadczeń społecznych	59	0,4	51	0,3
Zatrudnionych w sektorze prywatnym	195	1,3	343	2,3
Pracujących na rachunek własny oraz wykonujących wolne zawody	506	3,5	517	3,5
Pozostałe	69	0,5	86	0,6

Statystyczne gospodarstwo domowe składa się z 2,8 osoby w tym 1,0 osoby aktywnej zawodowo i 0,6 osoby pobierającej rentę lub emeryturę. Najliczniejsze są gospodarstwa pracowniczo-chłopskie liczące przeciętnie 4,0 osoby w tym 2,2 osoby aktywne zawodowo i 0,5 osoby pobierającej rentę lub emeryturę. Przeciętna liczba osób w gospodarstwach pracowniczych, chłopskich, zatrudnionych w sektorze prywatnym, pracujących na rachunek własny jest na poziomie 3,3-3,5 osób. W gospodarstwach tych przeciętna liczba czynnych zawodowo jest na poziomie 1,5 osoby. Najmniejsze są gospodarstwa emerytów i rencistów 1,8 osoby przeciętnie w gospodarstwie z czego 1,3 osoby pobiera rentę lub emeryturę.

Struktura gospodarstw wg liczby osób w gospodarstwie nie uległa zmianie w porównaniu z 1989 r. i przedstawia się jak poniżej:

GOSPODARSTWA DOMOWE	Gospodarstwa domowe o liczbie osób					
	1	2	3	4	5	6 i więcej
	w % danej grupy gospodarstw					
OGÓŁEM	20,1	27,2	22,3	21,8	6,4	2,2
Pracownicze	6,2	18,3	30,2	33,0	9,3	3,0
Pracowniczo-chłopskie	0,0	14,3	22,4	33,9	18,4	11,0
Chłopskie	13,0	34,8	10,9	10,9	13,0	17,4
Emerytów i rencistów	43,7	42,1	9,3	3,5	1,1	0,3
Utrzymujących się ze świadczeń	29,4	27,5	23,5	15,6	2,0	2,0
Zatrudnionych w sektorze prywatnym	8,2	16,3	27,4	31,5	12,8	3,8
Pracujących na rachunek własny ..	4,6	16,6	34,2	34,6	6,8	3,1
Pozostałe	39,5	23,3	22,1	7,0	8,1	0,0

Najbardziej popularne były gospodarstwa 2-osobowe, przy czym wśród gospodarstw pracowniczych, pracowniczo-chłopskich i zatrudnionych w sektorze prywatnym 4-osobowe, chłopskich 2-osobowe, utrzymujących się ze świadczeń 1 i 2-osobowe. Struktura ta nie uległa zmianie w stosunku do stanu z 1989 r.

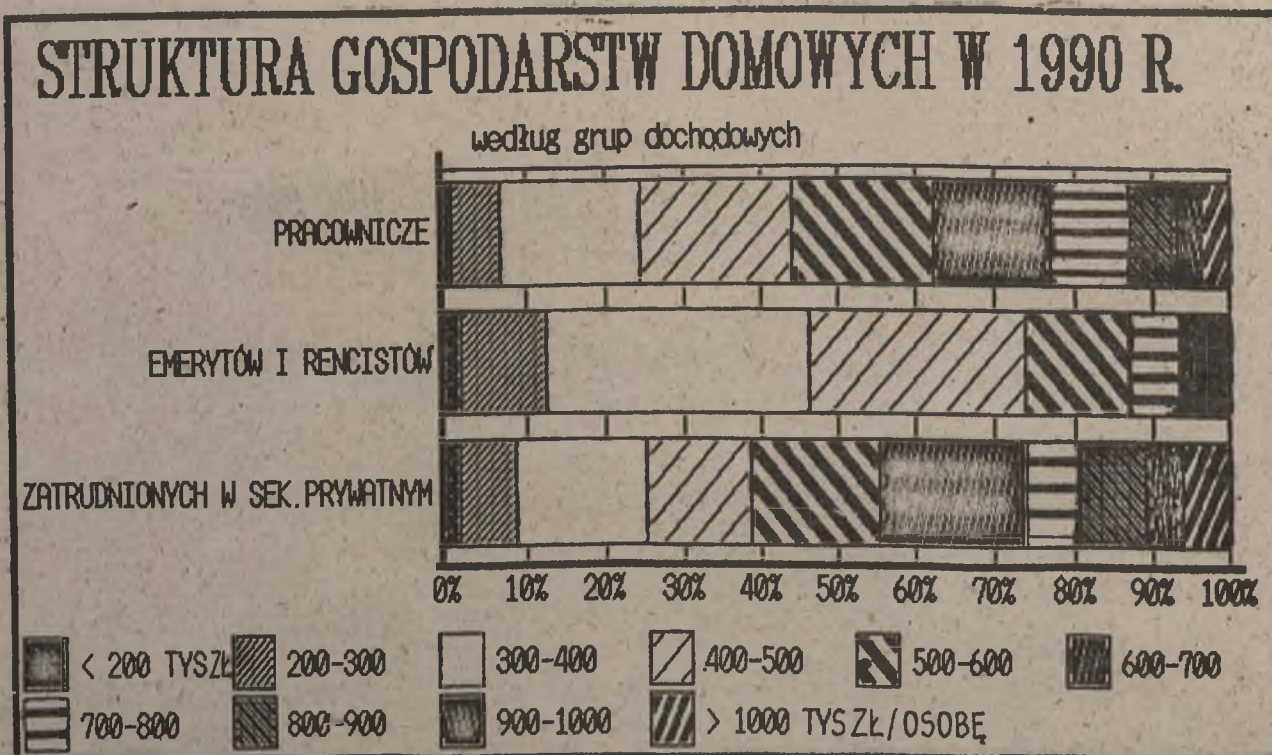
Strukturę gospodarstw wg grup dochodowych charakteryzował:

1,3%	udział gospodarstw o dochodach 200 tys i mniej,
8,1%	" " " " 200-300 tys.
23,4%	" " " " 300-400 tys.
22,4%	" " " " 400-500 tys.
16,1%	" " " " 500-600 tys.
11,6%	" " " " 600-700 tys.
7,5%	" " " " 700-800 tys.
4,4%	" " " " 800-900 tys.
2,4%	" " " " 900-1000 tys.
2,8%	" " " " powyżej 1000 tys.

W większości gospodarstw, dochód na osobę nie przekraczał 500 tys, natomiast dochody powyżej 1 mln zł na osobę posiadało 3% gospodarstw.

W 1989 r. gospodarstw o dochodach do 500 tys było 1/3 ogółu, natomiast tych o najwyższych dochodach 8%. Malejący udział gospodarstw o dochodach powyżej 500 tys i rosnący w grupach dochodowych poniżej 500 tys świadczy o pauperyzacji gospodarstw.

W poszczególnych grupach społeczno-ekonomicznych strukturę dochodową ilustruje wykres :

GOSPODARSTWA DOMOWE	Grupy dochodowe										
	ogół- łem	200 tys. zł i mniej	200- 300	300- 400	400- 500	500- 600	600- 700	700- 800	800- 900	900- 1000	powyżej 1000 tys. zł
	w % ogółu w danej grupie										
Pracownicze	100,0	0,6	6,1	17,8	19,7	18,0	14,9	10,1	6,0	3,3	3,6
Pracowniczo- chłopskie	100,0	1,2	4,9	18,0	21,6	20,8	13,6	11,4	6,9	1,6	0,0
Chłopskie	100,0	2,2	21,7	26,1	8,7	17,4	10,8	2,2	0,0	2,2	8,7
Emerytów i ren- cistów	100,0	1,7	10,8	33,8	27,4	13,4	6,8	3,3	1,4	0,6	0,8
Utrzymujących się ze świad- czeń społecz- nych	100,0	43,0	35,3	15,7	0,0	2,0	2,0	2,0	0,0	0,0	0,0
Zatrudnionych w sektorze prywatnym	100,0	1,5	7,0	16,6	13,7	16,6	17,8	7,3	8,7	4,7	6,1
Pracujących na rachunek własny	100,0	1,2	7,0	11,0	20,1	16,2	10,3	11,4	7,4	4,8	10,6

W grupie gospodarstw pracowniczych i pracowniczo-chłopskich dominowały gospodarstwa o dochodach 300-700 tys na osobę (80% udział), gospodarstwa chłopskie to zbiorowość głównie o dochodach 200-400 tys, natomiast gospodarstwa emerytów i rencistów to zbiorowość głównie o dochodach 200-600 tys zł na osobę (85% udział). Utrzymujący się ze świadczeń to najuboższa grupa o dochodach poniżej 300 tys.

Wśród pracujących na rachunek własny i wykonujących wolne zawody większość stanowili posiadający dochody w granicach 500-800 tys (60% udział).

W poszczególnych grupach dochodowych charakterystyczny był:

- w grupie o najniższych dochodach znaczny (50%) udział emerytów i rencistów,
- w miarę wzrostu dochodów malejący udział utrzymujących się ze świadczeń, rosnący gospodarstw pracowniczych,

Porównując strukturę dochodową gospodarstw domowych z szacunkowymi przeciętnymi miesięcznymi dochodami na 1 osobę w 1990 r. w kraju stwierdza się, że:

- w gospodarstwach pracowniczych, 44% gospodarstw posiadało dochody na osobę poniżej dochodu przeciętnego w tych gospodarstwach,
- w gospodarstwach pracowniczo-chłopskich, 67% gospodarstw posiadało dochody poniżej przeciętnego w tych gospodarstwach,
- w gospodarstwach chłopskich, 76% gospodarstw posiadało dochody poniżej przeciętnego w tych gospodarstwach,
- w gospodarstwach emerytów i rencistów, 74% gospodarstw posiadało dochody poniżej przeciętnego w tych gospodarstwach.

WYSZCZEGÓLNIENIE	Gospodarstwa domowe			
	praco- wnicze	pracowni- czo-chło- pskie	chłop- skie	emerytów i rencistów
Przeciętne miesięczne dochody na 1 osobę				
w 1990 r. w tys. zł	510	572	574	484
1989=100 w %	439	459	427	573

Generalnie, w gospodarstwach o najniższych dochodach na osobę udział czynnych zawodowo był rzędu 10%, pobierających rentę lub emeryturę 14%, im wyższy dochód na osobę odsetek czynnych zawodowo wzrósł aż do prawie 80% w grupie powyżej 1 mln zł na osobę, natomiast udział pobierających renty i emerytury wzrósł do około 30% w grupach dochodowych do 500 tys na osobę, zaś poniżej 500 tys zł zmalał do kilkunastu procent.

W gospodarstwach pracowniczych ze wzrostem aktywności rośnie dochód na osobę (z 19% do 85% w skrajnych grupach dochodowych).

W gospodarstwach emerytów i rencistów w najniższej grupie dochodowej udział pobierających renty i emerytury wyniósł 33% (pozostali są czynni zawodowo) i wzrósł do 85% w grupie dochodowej powyżej 1 mln zł na osobę.

Zatem, wyższe dochody na osobę to efekt wyższej aktywności zawodowej i związanych z tym wyższych zarobków w gospodarstwach pracowniczych lub też jak to ma miejsce w gospodarstwach emerytów i rencistów wysokich świadczeń społecznych.

Przeciętny minimalny dochód na gospodarstwo domowe poniżej którego nie starczało środków na utrzymanie wyniósł:

500 tys. i mniej	w	10,1% gospodarstw,
501-600 tys.	"	6,5% "
601-900 tys.	"	18,6% "
901-1200 tys.	"	28,3% "
1201-1500 tys.	"	14,5% "
1501-1800 tys.	"	2,8% "
1801-2100 tys.	"	7,7% "
2101-2400 tys.	"	0,2% "
2401-2700 tys.	"	1,4% "
2701 i więcej	"	2,0% "

Na granicy ubóstwa (poniżej 500 tys na gospodarstwo) było co 6 gospodarstwo domowe i były to w 70% gospodarstwa 1 osobowe, w 20% -gospodarstwa 2 osobowe.

Prawie 1/3 gospodarstw posiadało przeciętny minimalny dochód w granicach 900-1200 tys. zł na 1 gospodarstwo i w tej grupie znajdowały się gospodarstwa 2,3 i 4-osobowe. Najwyższy minimalny dochód (2,7 mln zł) posiadało 20% gospodarstw i były to gospodarstwa 4 osobowe (30% udział) i 5, 6-osobowe (30% udział).

Rozkład przeciętnego minimalnego dochodu w gospodarstwach pracowniczych charakteryzował prawie 40% udział gospodarstw o dochodach minimalnych 900-1200 tys. na gospodarstwo i 5% udział gospodarstw o dochodach poniżej 500 tys. na gospodarstwo.

W gospodarstwach pracowniczo-chłopskich 1/3 gospodarstw to gospodarstwa o minimalnych dochodach 900-1200 tys. zł na gospodarstwo, natomiast poniżej 500 tys. zł 1% gospodarstw.

Nieco inaczej rozkładał się minimalny dochód w gospodarstwach emerytów i rencistów. Najwyższy odsetek (40%) stanowiły gospodarstwa o dochodach poniżej 500 tys. zł na gospodarstwo.

Z analizy struktury gospodarstw domowych wynikają następujące wnioski podsumowujące:

- gospodarstwa pracownicze stanowiły ponad połowę wszystkich gospodarstw i koncentrowały większość osób, były średnio liczebne (przeciętna liczba osób w gospodarstwach była nieco powyżej średniej w gospodarstwach domowych), były w większości 3 i 4 osobowe, z prawie 50% udziałem osób aktywnych zawodowo, o dochodach głównie rzędu 300-800 tys. na osobę. W tej zbiorowości co drugie gospodarstwo posiadało minimalne dochody, poniżej których nie starczało środków na utrzymanie, w granicach 1 mln zł na gospodarstwo,
- gospodarstwa emerytów i rencistów były drugą liczną grupą po pracujących, były to gospodarstwa najmniej liczebne (przeciętna osób w gospodarstwach była poniżej średniej), przede wszystkim 1 i 2 osobowe, z ponad 70% udziałem osób pobierających renty i emerytury, o dochodach głównie 300-600 tys na osobę. Przeciętne minimalne dochody rzędu 1 mln zł posiadało co 3 gospodarstwo,
- gospodarstwa pracujących w sektorze prywatnym były z reguły 3 i 4 osobowe, w których przeciętnie połowa była czynna zawodowo, o dochodach 300-700 tys zł na osobę (60% gospodarstw). Co drugie gospodarstwo posiadało minimalne dochody poniżej 500 tys zł na gospodarstwo,
- nieco odmienny jest charakter gospodarstw chłopskich, które stanowiły znikomy procent, w których co trzecie było 2-osobowe, a co szóste było 6-osobowe, dochody w 50% gospodarstw były rzędu 200-400 tys. zł na osobę.

SAMOOCENA SYTUACJI MATERIALNEJ

Badane gospodarstwa oceniały swoją sytuację materialną wg 5-cio stopniowej skali ocen. I tak:

- 55,7% gospodarstw oceniło swoją sytuację jako średnią i były to w większości gospodarstwa o dochodach na osobę 400-700 tys zł,
- 22,3% gospodarstw oceniło swoją sytuację jako raczej złą i były to głównie gospodarstwa o dochodach do 400 tys zł na osobę,
- 18,1% gospodarstw stwierdziło, że ich sytuacja jest raczej dobra i były to gospodarstwa o dochodach najwyższych około 1 mln zł na osobę,
- 3,6% oceniło ją jako złą i były to gospodarstwa najgorzej sytuowane,
- 0,4% uważało, że ich sytuacja jest bardzo dobra i byli to najlepiej sytuowani.

Biorąc pod uwagę liczebność gospodarstw rozkład ocen był następujący:

OCENA SYTUACJI MATERIALNEJ	Gospodarstwa o liczbie osób					
	1	2	3	4	5	6 i więcej
w % ogółu z daną oceną						
Bardzo dobra	44,2	9,6	30,8	13,5	1,9	-
Raczej dobra	17,3	28,9	25,6	21,4	5,3	1,5
Średnia	17,0	26,8	23,5	24,6	6,3	1,8
Raczej zła	28,1	26,9	17,7	16,8	7,4	3,1
Zła	29,8	22,5	17,4	16,6	7,8	5,9
w % ogółu w danej grupie						
Bardzo dobra	0,8	0,1	0,5	0,2	0,1	0,0
Raczej dobra	15,5	19,3	20,7	17,6	15,0	12,4
Średnia	47,3	55,4	58,4	62,4	54,9	46,4
Raczej zła	31,1	22,2	17,6	17,0	25,7	31,6
Zła	5,3	3,0	2,8	2,7	4,4	9,6

W skrajnych ocenach tj. bardzo dobrej i złej najwięcej było gospodarstw 1-osobowych, wśród oceniających swoją sytuację jako średnią i raczej dobrą dominowały gospodarstwa 2-osobowe. W gospodarstwach 1 i 2-osobowych większość oceniła sytuację materialną jako średnią i raczej złą, w 3-osobowych jako średnią i raczej dobrą, w 4-osobowych jako średnią, natomiast 5 i 6-osobowych jako średnią i raczej złą. Zatem gospodarstwa mniejsze a są to głównie gospodarstwa emerytów i rencistów (o niskich dochodach) oraz gospodarstwa wieloosobowe z przewagą osób biernych zawodowo i tym samym niższych dochodach na osobę, oceniają swoją sytuację gorzej i pesymistycznie patrzą w przyszłość.

Spośród badanych gospodarstw 6% stwierdziło, że żyje w ubóstwie i były to w większości gospodarstwa 1 i 2-osobowe o dochodach do 300 tys na osobę.

Ocenę sytuacji materialnej przez poszczególne typy gospodarstw ilustruje poniższe zestawienie:

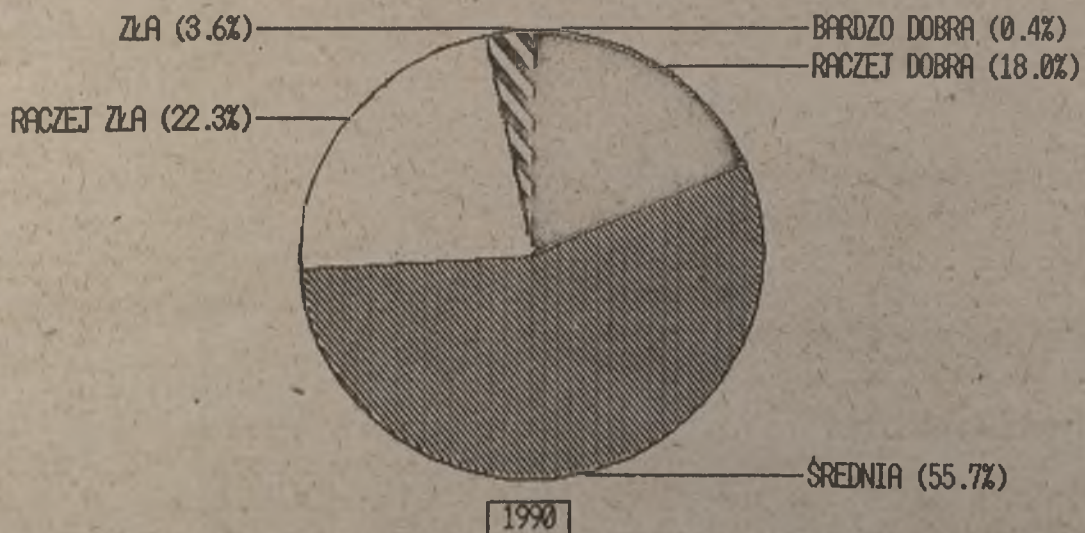
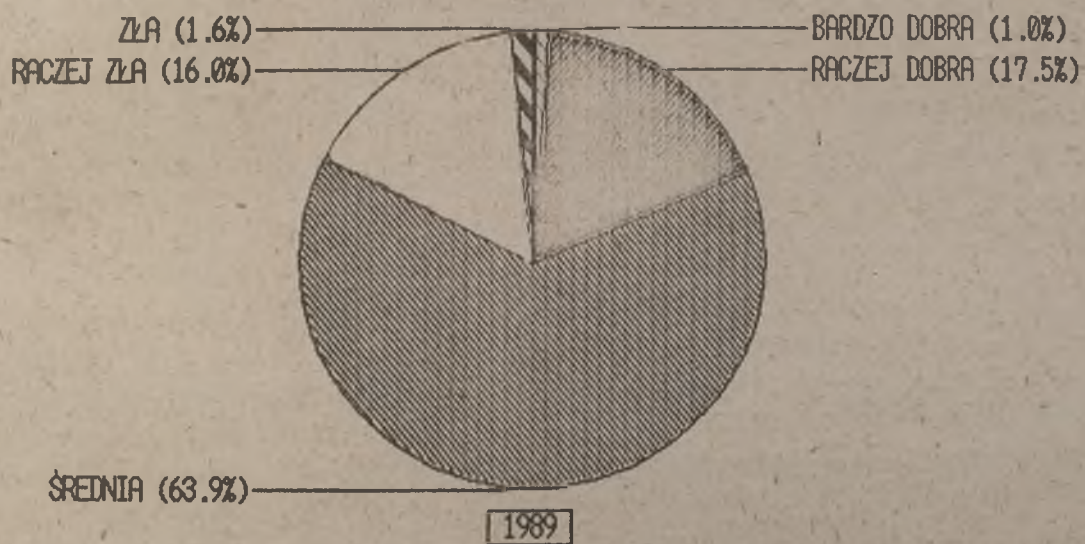
GOSPODARSTWA DOMOWE	Ocena sytuacji materialnej				
	bardzo dobra	raczej dobra	średnia	raczej zła	zła
	w % ogółu gospodarstw danej grupy				
Pracownicze	0,3	19,1	60,8	17,5	2,3
Pracowniczo-chłopskie	0,0	17,1	62,9	18,0	2,0
Chłopskie	0,0	34,8	41,3	23,9	0,0
Emerytów i rencistów	0,2	13,3	50,1	31,2	5,2
Utrzymujących się ze świadczeń społecznych	0,0	9,8	11,8	39,2	39,2
Zatrudnionych w sektorze prywatnym	1,5	22,2	56,3	15,5	4,7
Pracujących na rachunek własny i wykonujących wolne zawody	1,9	46,8	42,9	7,4	1,0
Pozostałe	2,3	30,2	26,7	23,3	17,4

Gospodarstwa pracownicze i pracowniczo-chłopskie w głównej mierze 3 i 4-osobowe zdecydowanie określiły swoją sytuację jako średnią, chłopskie i zatrudnieni w gospodarce nieuspołecznionej jako średnią ze skłonnością do oceny raczej dobrej. Emeryci i renciści twierdzili, że ich sytuacja jest średnia i raczej zła, natomiast utrzymujący się ze świadczeń uważali, że jest zła lub raczej zła.

Najlepiej ocenili swoją sytuację pracujący na rachunek własny i wykonujący wolne zawody ponieważ twierdzili, że ich sytuacja jest raczej dobra ze skłonnością do średniej. Ubóstwo było domeną gospodarstw utrzymujących się ze świadczeń (45% gospodarstw w tej grupie twierdzi, że tak), na drugim miejscu znalazły się gospodarstwa pracowniczo-chłopskie.

Porównując uzyskane samooceny w 1990 r. z 1989 r. stwierdza się, że nastąpił ogólny pogorszenie się sytuacji materialnej. Wzrósł odsetek gospodarstw oceniających swoją sytuację jako raczej złą o 6%, przy czym gospodarstw chłopskich o 14%, jako bardzo złą wzrósł o 2% i znowu gospodarstw utrzymujących się ze świadczeń aż o 12%, zmalał odsetek tych, którzy uważają swoją sytuację jako bardzo dobrą o około 1%.

OCENA SYTUACJI MATERIALNEJ

Powyższe subiektywne wskaźniki poziomu życia znajdują potwierdzenie we wskaźnikach kosztów utrzymania gospodarstw domowych, które w 1990 r. kształtowały się jak poniżej:

Gospodarstwa domowe	1990				
	I	II	III	IV	1989=100
	analogiczny kwartał 1989=100				
Pracownicze	1230,6	1212,8	797,1	367,2	662,5
Pracowniczo-chłopskie	1253,1	1222,7	815,7	374,1	677,1
Chłopskie	1261,5	1222,5	838,4	383,1	691,1
Emerytów i rencistów	1359,3	1327,4	852,2	383,9	703,7

W 1990 r. wskaźniki kosztów utrzymania kształtowały się pod wpływem silnej dynamiki cen detalicznych towarów i usług konsumpcyjnych (za półrocze 1990 r- 1191,2%, za cały rok 684,7%) i wzrosły w granicach 560-600%. Wzrost kosztów utrzymania był najwyższy w gospodarstwach utrzymujących się ze świadczeń, najniższy w rodzinach pracowniczych. Różnice w poziomie wskaźnika związane są z odmienną strukturą wydatków poszczególnych grup ludności wynikającą z odmienności potrzeb poszczególnych typów rodzin.

Strukturę wydatków na 1 osobę w gospodarstwach domowych ilustruje poniższe zestawienie:

WYDATKI		Gospodarstwa domowe			
		pracowni- nicze	pracowni- czo-chłop- pskie	chłop- skie	emerytów i rencistów
w tys. zł					
OGÓŁEM	1989	93,3	86,5	104,6	82,9
	1990	468,3	441,9	503,6	478,3
w % wydatków ogółem					
żywność	1989	45,8	46,7	45,3	58,7
	1990	49,9	53,9	52,6	58,8
napoje alkoholowe	1989	2,7	3,3	3,1	2,0
	1990	1,9	2,3	2,3	1,4
wyroby tytoniowe	1989	1,2	1,0	0,8	1,0
	1990	1,5	1,1	1,0	1,1
odzież i obuwie	1989	16,9	17,9	14,7	11,5
	1990	11,4	11,0	9,0	7,9
urządzenie i utrzymanie mieszkania ..	1989	10,6	14,1	16,5	8,3
	1990	9,4	11,5	11,3	7,6
opał, energia elektryczna i ciepła	1989	1,7	2,3	2,6	4,0
	1990	3,3	3,7	4,2	6,7

WYDATKI		Gospodarstwa domowe			
		pracow- nicze.	pracowni- czo-chło- pskie	chłop- skie	emerytów i rencistów
higiena osobista i ochrona zdrowia	1989	2,6	1,8	1,6	3,0
	1990	3,4	2,4	2,2	3,8
kultura, oświata, sport turystyka ..	1989	10,1	5,4	5,6	5,6
	1990	10,0	5,8	4,6	5,0
transport i łączność	1989	6,2	5,6	7,7	3,4
	1990	6,2	6,6	7,8	3,8

W porównaniu z 1989 r. największą dynamikę wydatków notuje się w gospodarstwach emerytów i rencistów (o 477%) najniższą - w gospodarstwach pracowniczych (o 402%).

Najwyższym poziomem spożycia artykułów żywnościowych (w przeliczeniu na 1 osobę) odznaczały się gospodarstwa emerytów i rencistów i gospodarstwa te charakteryzowały się największym obciążeniem budżetu wydatkami żywnościowymi (60% udział). Względnie wysoki poziom spożycia żywności w tych gospodarstwach wynika z faktu, że w skład tych gospodarstw wchodzi ludzie dorośli (większe zapotrzebowanie na artykuły żywnościowe w ujęciu ilościowym) a jednocześnie rodziny te mają mniejsze potrzeby związane z wyposażeniem mieszkań i ubiorem. Wydatki na artykuły nieżywnościowe i usługi były najwyższe w gospodarstwach pracowniczych. Generalnie, wzrósł udział wydatków na artykuły żywnościowe we wszystkich grupach społeczno-ekonomicznych, zmalał udział wydatków na artykuły nieżywnościowe.

DZIAŁANIA ZWIĄZANE Z SYTUACJĄ MATERIALNĄ

Na pytanie dotyczące podejmowanych działań w celu zmiany dotychczasowej sytuacji materialnej;

68% gospodarstw odpowiedziało, że nie ma takiej możliwości

15% " " " " potrzeby

10% " " iż podejmuje działania zmierzające do poprawy sytuacji, natomiast

7% gospodarstw dąży do utrzymania sytuacji materialnej na dotychczasowym poziomie

W 1989 r. nie miało możliwości 65% gospodarstw, nie miało potrzeby 20% gospodarstw, podejmowało działalność 15% gospodarstw.

Poprawić swą sytuację chcą w głównej mierze zarówno ci o najniższych jak i najwyższych dochodach natomiast nie mają możliwości poprawy swej sytuacji głównie osoby w gospodarstwach o najniższych dochodach.

W gospodarstwach pracowniczych odsetki odpowiedzi udzielonych na pytania były zbliżone jak w całej zbiorowości ankietowanych, w gospodarstwach pracowniczo-chłopskich oraz emerytów i rencistów rośnie doza pesymizmu (3/4 gospodarstw nie ma możliwości zmiany sytuacji materialnej). W gospodarstwach utrzymujących się ze świadczeń oraz pracy w sektorze prywatnym co drugie gospodarstwo twierdziło, iż nie ma możliwości zmiany swej sytuacji, natomiast co czwarte podejmowało działania mające na celu poprawę swej sytuacji. W gospodarstwach utrzymujących się na rachunek własny i wykonujących wolne zawody co trzecie gospodarstwo nie miało potrzeby lub możliwości. Im liczniejsze gospodarstwo, tym większy odsetek tych, którzy podejmują działania zmierzające do poprawy sytuacji materialnej.

Z ogólnej liczby gospodarstw podejmujących działania zmierzające do utrzymania sytuacji na dotychczasowym poziomie (6,8% ogółu):

- 41% podejmowało pracę w zwiększonym wymiarze czasu,
- 22% podejmowało dodatkową pracę najemną,
- 7% wyjeżdżało zarobkowo za granicę,
- 7% korzystało z oszczędności
- 7% podejmowało jakąkolwiek pracę,
- 7% zaciągało pożyczki, kredyty
- 2% podnosiło lub zmieniało kwalifikacje

Utrzymać sytuację na dotychczasowym poziomie chcą w większym stopniu rodziny o większych dochodach a największy odsetek takich gospodarstw był w grupie dochodowej około 1 mln zł na osobę (11,3%), najniższy (4,4%) w grupie dochodowej około 500 tys. Utrzymanie dotychczasowej sytuacji materialnej poprzez pracę w zwiększonym wymiarze czasu pracy było domeną rodzin o wyższych dochodach jak też średnio zamożnych (odsetki takich gospodarstw liczone do ogółu gospodarstw podejmujących działania w celu utrzymania dotychczasowej sytuacji wynosiły 48% w grupie dochodowej 400-500 tys i 49% w grupie 900-1000 tys.).

Podejmowanie dodatkowej pracy najemnej było zdecydowanie bardziej popularne wśród gospodarstw o dochodach powyżej 1 mln zł na osobę (co trzecie gospodarstwo w tej grupie dochodowej), natomiast pracę na rachunek własny podejmowali w większym stopniu zarówno ci o najniższych dochodach jak też najwyższych.

Podnosiły lub zmieniały kwalifikacje głównie osoby o dochodach średnich natomiast zaciągały pożyczki w tym samym stopniu osoby średnio zamożne jak też o wysokich dochodach. Z oszczędności korzystały głównie rodziny o dochodach około 1 mln zł na osobę. Dla gospodarstw najuboższych charakterystyczny był wysoki udział (46%) tych gospodarstw, które chcą utrzymać swą sytuację materialną poprzez podejmowanie jakiegokolwiek pracy.

Odsetki podejmujących niektóre działania w celu utrzymania sytuacji na dotychczasowym poziomie w poszczególnych typach gospodarstw przedstawia poniższe zestawienie:

DZIAŁANIA	Gospodarstwa domowe						
	praco- wnicze	praco- wniczo- chłop- skie	chłop- skie	emery- tów i renci- stów	utrzymu- jące się ze swia- dczeń	zatrud- nionych w sekto- rze pry- watnym	prac. na ra- chunek własny
	w % gospodarstw podejmujących działania w celu utrzymania dotychczasowej sytuacji						
Podjęcie pracy w zwiększo- nym wymiarze czasu	52,5	13,3	-	7,7	-	30,8	31,1
Podjęcie dodatkowej pracy najemnej	16,0	13,3	-	51,9	50,0	11,5	8,2
Wyjazd zarobkowy za granicę	6,4	6,7	-	5,0	-	15,4	4,9
Zmianę lub podniesienie kwalifikacji	3,1	0,0	-	0,6	-	-	-
Zaciąganie pożyczki lub kredytu	4,4	6,7	-	0,6	-	7,7	8,2
Korzystanie z oszczędności	5,7	13,3	-	8,3	25,0	-	8,2

DZIAŁANIA	Gospodarstwa domowe						
	praco- wnicze	praco- wniczo- chłop- skie	chłop- skie	emery- tów i renci- stów	utrzymu- jące się ze świa- dczeń	zatrud- nionych w sek- torze prywat- nym	pracę na ra- chunek własny
	w % gospodarstw podejmujących działania w celu utrzymania dotychczasowej sytuacji						
Poszukiwanie jakiej- kolwiek pracy	6,3	13,3	-	9,4	25,0	3,8	1,6
Podjęcie działalności na rachunek własny ...	2,0	6,7	-	0,6	-	7,7	26,2
Podjęcie dodatkowej pracy na rachunek własny	2,7	-	-	3,3	-	3,8	13,1

Pracujący w sektorze państwowym i prywatnym podejmowali głównie pracę w zwiększo-
nym wymiarze czasu, bierni zawodowo podejmowali głównie pracę dodatkową, natomiast go-
spodarstwa chłopskie podejmowały inne bliżej nie określone działania.

Spośród ogółu gospodarstw, 10,3% podejmowało działania mające na celu poprawę
sytuacji materialnej a wśród nich:

- 23% podejmowało pracę w zwiększonym wymiarze czasu
- 19% " dodatkową pracę najemną,
- 17% wyjeżdżało zarobkowo za granicę,
- 3% zamieniało lub podnosiło kwalifikacje
- 6% zaciągało pożyczki lub kredyt
- 5% korzystało z oszczędności
- 15% poszukiwało jakiegokolwiek pracy

Pracę w zwiększonym wymiarze czasu wykonywały głównie osoby o wysokich dochodach
(44% gospodarstw), również za granicę w celu poprawy sytuacji wyjeżdżały
głównie ci o najwyższych dochodach, z czego należy sądzić, że ich wysokie dochody są
efektem dodatkowego wysiłku lub korzyści związanych z wyjazdami za granicę. Niewiele
gospodarstw widzi szansę poprawy sytuacji w zmianie kwalifikacji przy czym wyższy był
odsetek takich gospodarstw zarówno wśród najgorzej sytuowanych jak też najlepiej.
Jakąkolwiek pracę podejmowały głównie osoby w gospodarstwach o najniższych dochodach (67%)
również korzystają z oszczędności i zaciągają pożyczki w celu poprawy sytuacji go-
spodarstwa o niższych dochodach.

Działania podejmowane w celu poprawy sytuacji przez różne typy gospodarstw ilustruje
poniższe zestawienie:

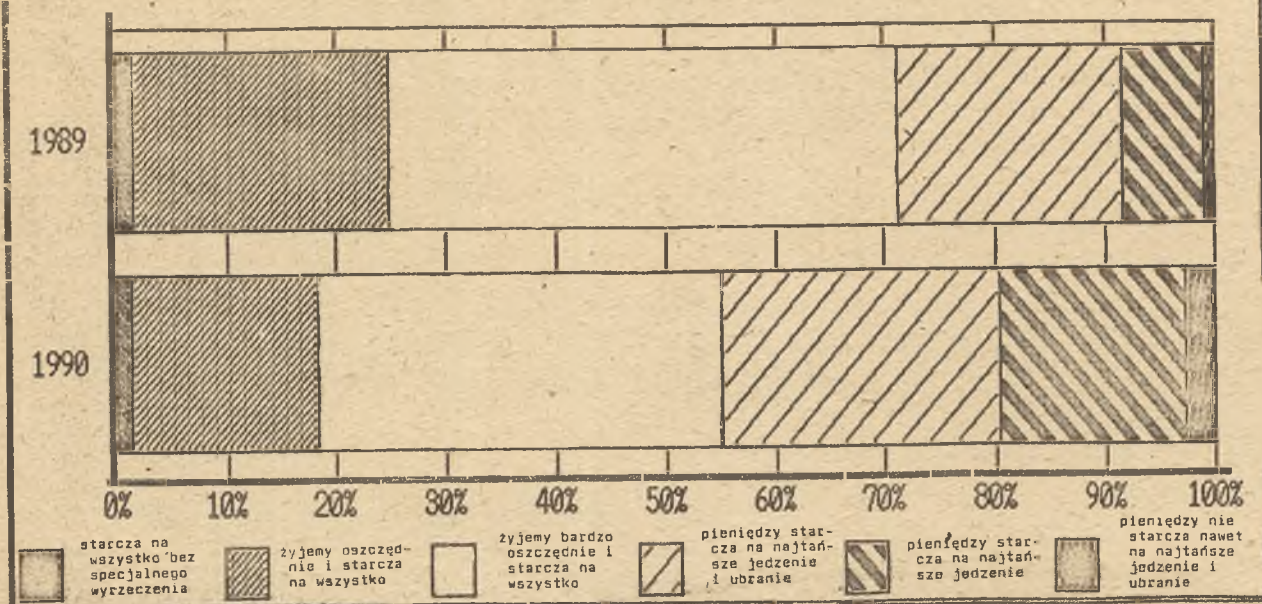
DZIAŁANIA	Gospodarstwa domowe						
	praco- wnicze	praco- wniczo- chłop- skie	chłop- skie	emery- tów i renci- stów	utrzymu- jące się ze świad- czeń	zatrud- nionych w sekto- rze pry- watnym	prac. na ra- chunek własny
	w % gospodarstw podejmujących działania w celu poprawy sytuacji						
Podjęcie pracy w zwiększonym wymia- rze czasu	29,4	4,5	-	6,2	-	19,2	15,0
Podjęcie dodatkowej pracy najemnej	16,7	13,6	-	38,8	-	5,1	2,8
Wyjazd zarobkowy za granicę	18,1	18,2	-	5,4	6,7	25,6	20,6
Zmiana lub podniesie- nie kwalifikacji ,...	4,1	-	-	1,4	20,0	1,3	1,9
Zaciągnięcie pożyczki lub kredytu	7,0	4,5	50	0,7	6,7	3,8	6,5
Korzystanie z oszczęd- ności	4,3	-	25	6,5	6,7	3,8	7,5
Poszukiwanie jakiej- kolwiek pracy	12,2	22,7	-	23,6	60,0	12,8	4,7
Podjęcie działalności na rachunek własny	4,8	13,6	-	1,1	-	5,1	29,0
Podjęcie dodatkowej pracy na rachunek własny	5,5	9,1	-	3,6	6,7	9,0	16,8

SPOSÓB GOSPODAROWANIA DOCHODEM

Opinia wyrażona przez ankietowanych o sposobie i możliwościach gospodarowania osiąganymi dochodami jest istotnym wskaźnikiem sytuacji materialnej. Porównanie wyników z 1989 r. i 1990 r. wskazuje na pogorszenie sytuacji materialnej, o czym świadczy znaczny spadek ocen pozytywnych, wzrost negatywnych, co ilustrują poniższe dane i wykresy!

SPOSÓB GOSPODAROWANIA DOCHODEM	1989	1990
OGÓŁEM	100,0	100,0
Starcza na wszystko bez specjalnego wyrzeczenia	1,6	1,3
Żyjemy oszczędnie i starcza na wszystko	23,4	17,0
Żyjemy bardzo oszczędnie i starcza na wszystko	46,3	36,7
Pieniędzy starcza na najtańsze jedzenie i ubranie	20,2	25,4
Pieniędzy starcza na najtańsze jedzenie	7,5	16,9
Pieniędzy nie starcza nawet na najtańsze jedzenie i ubranie	1,0	2,7

SPOSÓB GOSPODAROWANIA DOCHODEM

1/3 gospodarstw twierdziła, że starcza na wszystko pod warunkiem jeśli żyją oszczędnie, z czego połowa z nich to gospodarstwa, w których dochody wynosiły 500-800 tys. zł na osobę. Biorąc pod uwagę liczbę osób w gospodarstwie rozkład ocen był następujący:

- w gospodarstwach 1-osobowych
 - 30% gospodarstw pieniędzy starcza tylko na najtańsze jedzenie,
 - 27% gospodarstw pieniędzy starcza na najtańsze jedzenie i ubranie,
 - 24% gospodarstw starcza na wszystko, gdy żyją bardzo oszczędnie
- w gospodarstwach 2, 3 4-osobowych
 - 40% gospodarstw starcza na wszystko, gdy żyją bardzo oszczędnie,
 - 20% gospodarstw starcza na najtańsze jedzenie i ubranie
- w gospodarstwach 5, 6-osobowych
 - 30% gospodarstw starcza na wszystko, gdy żyją bardzo oszczędnie,
 - 30% gospodarstw starcza na najtańsze jedzenie i ubranie,

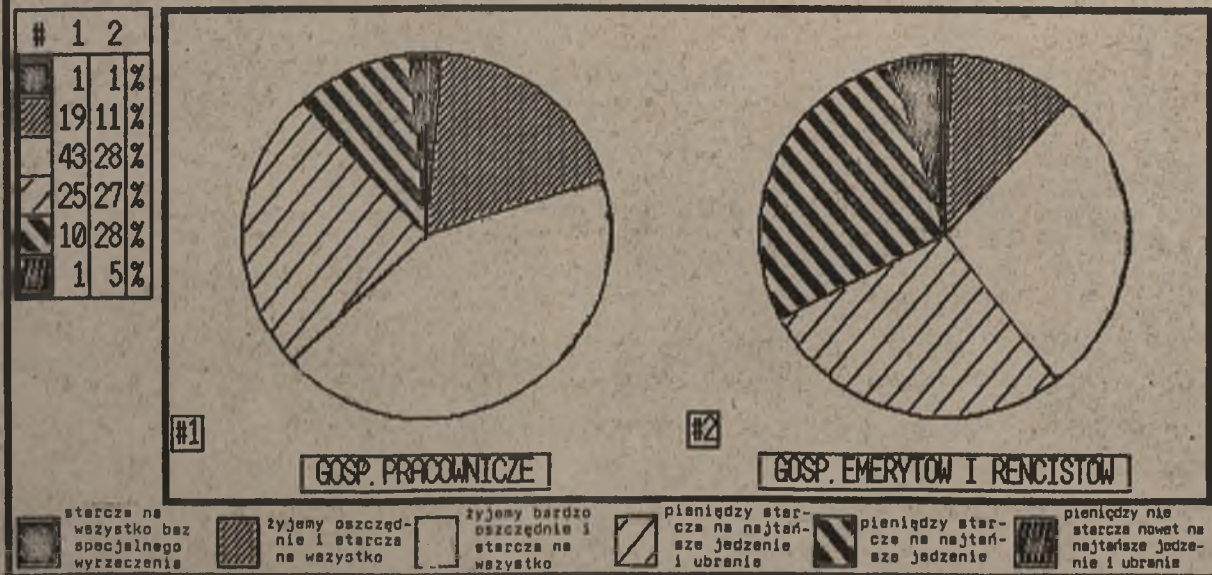
Rozkład ocen w poszczególnych typach gospodarstw ilustruje poniższe zestawienie:

WYSZCZEGÓLNIENIE	Gospodarstwa domowe						
	praco- wnicze	praco- wniczo- chłopskie	chłopskie	emery- tów i renci- stów	utrzymu- jących się ze świadczeń	zatrudnionych w sekto- rze prywat- nym	pracują- cych na ra- chunek własny
Pieniądzy starcza na wszystko bez specjalnego wyrzeczenia	1,5	0,8	2,2	0,5	0,0	3,5	4,8
Żyjemy oszczędnie i starcza na wszystko	18,9	15,1	34,8	11,1	3,9	19,8	44,5
Żyjemy bardzo oszczędnie i starcza na wszystko ...	42,7	43,3	41,3	28,0	9,8	35,3	35,2
Pieniądzy starcza na najtańsze jedzenie i ubranie ..	25,2	22,0	21,7	27,4	7,8	29,4	11,0
Pieniądzy starcza na najtańsze jedzenie	10,4	17,6	0,0	28,3	41,2	9,9	3,9
Pieniądzy nie starcza na najtańsze jedzenie	1,3	1,2	0,0	4,6	37,3	2,0	0,6

W gospodarstwach utrzymujących się z pracy w sektorze państwowym, odsetek tych którym starcza na wszystko gdy żyją bardzo oszczędnie wyniósł ponad 40%, natomiast wśród utrzymujących się ze świadczeń społecznych ponad 40% stanowili ci, którym pieniędzy starcza na najtańsze jedzenie i ewentualnie ubranie. Wśród pracujących na rachunek własny najwyższy był odsetek tych, którzy żyją oszczędnie i starcza im na wszystko.

SPOSÓB GOSPODAROWANIA DOCHODEM W 1990 R.

w wybranych typach gospodarstw

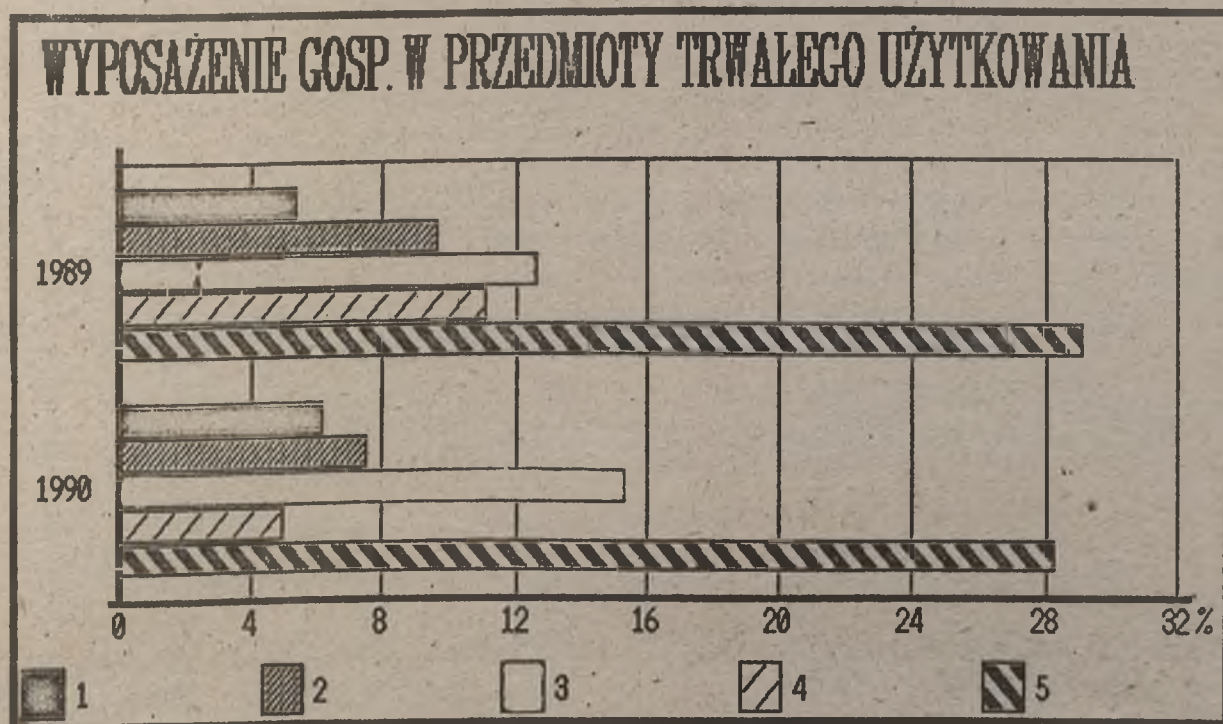

Reasumując, najkorzystniej oceniali swoją sytuację przedstawiciele gospodarstw osób pracujących na rachunek własny, wśród których prawie co drugie żyje oszczędnie i starcza im na wszystko.

Najbardziej krytyczne oceny wystąpiły w gospodarstwach utrzymujących się ze świadczeń oraz emerytów i rencistów. Prawie co czwarte gospodarstwo emerytów i rencistów i co drugie żyjące ze świadczeń deklaruje, że "pieniędzy starcza na najtańsze jedzenie".

WYPOSAŻENIE W PRZEDMIOTY TRWAŁEGO UŻYTKOWANIA

Poziom wyposażenia gospodarstw domowych w przedmioty trwałego użytkowania jest obok dochodów uchwytą miarą zamożności społeczeństwa. Na przestrzeni lat 1989-1990 zmiany w poziomie wyposażenia gospodarstw w przedmioty trwałego użytku ilustruje wykres.

- 1 - gospodarstwa posiadające: TV-kolor, automat pralniczy, zamrażarkę
- 2 - " " " TV-kolor, automat pralniczy, samochód
- 3 - " " " TV-kolor, automat pralniczy,
- 4 - " " " TV-kolor, automat pralniczy, zamrażarkę, samochód,
- 5 - " " nie posiadające: TV-kolor, automatu pralniczego, zamrażarki, samochodu

Przy znacznym spadku odsetka gospodarstw posiadających wszystkie dobra, nastąpił niewielki wzrost gospodarstw posiadających wszystkie urządzenia z wyjątkiem samochodu oraz gospodarstw posiadających TV-kolor i automat pralniczy. Zatem samochód jak też zamrażarka były w większym stopniu dobrami luksusowymi i trudno osiągalnymi w 1990 r. niż w 1989 r. Około 30% gospodarstw nie posiadało ogółem urządzeń o wyższym poziomie technicznym. Biorąc pod uwagę liczbę osób w gospodarstwie, zmiany wyposażenia w artykuły trwałego użytkowania ilustruje poniższe zestawienie.

WYSZCZEGÓLNIENIE	Gospodarstwa domowe o liczbie osób					
	1	2	3	4	5	6 i więcej
	w % gospodarstw ogółem					
Gospodarstwa posiadające:						
- TV-kolor, automat pralniczy, zamrażarkę 1989	1,1	3,8	6,9	7,7	8,3	5,5
1990	2,1	6,6	7,2	8,1	7,5	7,7
- TV-kolor, automat pralniczy, samochód 1989	1,5	7,1	14,4	14,7	10,1	4,5
1990	2,2	6,3	9,6	11,7	7,7	5,0
- TV-kolor, automat pralniczy 1989	5,9	11,2	14,5	17,3	14,7	11,0
1990	10,8	14,6	18,1	17,2	17,2	11,8
- wszystkie w/w urządzenia ... 1989	1,2	7,9	14,6	17,8	16,2	13,3
1990	0,5	2,8	7,1	8,7	6,4	5,6
Gospodarstwa nie posiadające żadnego z w/w urządzeń 1989	65,9	34,1	15,8	11,3	15,4	24,6
1990	62,8	31,1	14,1	10,8	14,1	27,9

Ponad połowę gospodarstw 1-osobowych nie posiadało żadnego z w/w urządzeń, w gospodarstwach 2 i 6-osobowych co trzecie gospodarstwo było pozbawione tych urządzeń, natomiast najkorzystniejsza sytuacja była w gospodarstwach średnich, w których prawie co dziesiąte gospodarstwo nie posiadało żadnego z w/w urządzeń.

Generalnie obniżył się odsetek gospodarstw posiadających wszystkie urządzenia i im liczniejsze gospodarstwa tym większa różnica między rokiem 1989 i 1990, co wskazuje na znaczne obniżenie się poziomu zamożności rodzin wieloosobowych.

Wyposażenie gospodarstw w poszczególne urządzenia przedstawiało się następująco:

	1989	1990
Na 100 gospodarstw w sztukach:		
telewizorów kolorowych	44,6	54,4
automatów pralniczych	62,0	60,9
zamrażarek	24,9	25,5
samochodów osobowych	28,4	27,4
magnetowidów	4,8	11,1

Aczkolwiek, obserwuje się znaczny wzrost zainteresowania telewizorami kolorowymi i magnetowidami w dalszym ciągu jedynie automat pralniczy jest urządzeniem, które posiada większość gospodarstw domowych.

Nasylenie gospodarstw domowych przedmiotami trwałego użytkowania wg grup społeczno-ekonomicznych ilustruje poniższe zestawienie:

WYSZCZEGÓLNIENIE	Gospodarstwa domowe						
	praco- wnicze	praco- wniczo- chłopskie	chłopskie	emery- tów i renci- stów	utrzymu- jących się ze świadczeń	zatrudn. w sekt- rze pry- watnym	prac. na rachunek własny
	w % gospodarstw w danej grupie						
Posiadający:							
telewizor kolorowy	66,6	54,7	54,3	33,0	29,4	61,8	87,6
automat pralniczy	73,0	58,0	63,0	38,9	35,3	69,4	89,7

WYSZCZEGÓLNIENIE	Gospodarstwa domowe						
	praco- wnicze	praco- wniczo- chłop- skie	chłop- skie	emery- tów i renci- stów	utrzymu- jących się ze świadczeń	zatrudn. w sekte- rze pry- watnym	prac. na rachu- nek wła- sny
	w % gospodarstw w danej grupie						
zamrażarkę	28,5	63,3	76,1	16,3	9,8	26,5	53,6
samochód osobowy	34,2	44,9	54,3	11,4	7,8	35,3	76,4
magnetowid	14,9	7,3	10,9	2,4	3,9	17,5	40,0
Posiadający wszy- stkie w/w urządze- nia	6,0	4,1	6,5	0,9	0,0	7,6	26,7
Nie posiadający żadnego z w/w urzą- dzeń	15,8	14,7	15,2	49,6	56,9	21,3	3,9

Zdecydowanie, najlepiej wyposażone w artykuły trwałego użytku były gospodarstwa utrzymujące się z pracy na rachunek własny i wykonujący wolne zawody, słabiej wyposażone były gospodarstwa pracownicze i zatrudnionych w sektorze prywatnym. Wyraźnie odstawali od nich emeryci i renciści oraz utrzymujący się ze świadczeń.

POSIADANE OSZCZĘDNOŚCI

Na pytanie dotyczące posiadanych zasobów złotówkowych, 38% gospodarstw odpowiedziało, że posiada takowe, z czego połowa posiada oszczędności pozwalające przeżyć przez 1 miesiąc.

Wśród gospodarstw:

1-osobowych	posiadało oszczędności	35%	gospodarstw
2-osobowych	"	42%	"
3-osobowych	"	40%	"
4-osobowych	"	36%	"
5-osobowych	"	30%	"
6-osobowych	"	20%	"

Zatem łatwiej odłożyć pieniądze rodzinom mniej licznym oraz w których więcej niż jedna osoba są czynne zawodowo.

Biorąc pod uwagę uzyskiwane dochody, odsetki posiadających oszczędności przedstawiały się następująco:

WYSZCZEGÓLNIENIE	Grupy dochodowe									
	200 tys. i mniej	200 -300	300 -400	400 -500	500 -600	600 -700	700 -800	800 -900	900 -1000	powyżej 1000 tys.
Posiadający oszczęd- ności w % gospodar- stw w danej grupie:										
gospodarstwa ogółem	9,6	14,7	24,5	35,7	42,3	47,2	56,2	57,5	67,2	70,6
gospodarstwa 1-osobowe	0,0	12,9	21,9	32,1	42,7	47,7	48,1	56,1	58,0	63,6

WYSZCZEGÓLNIENIE	Gospodarstwa domowe									
	200 tys. i mniej	200 -300	300 -400	400 -500	500 -600	600 -700	700 -800	800 -900	900 -1000	powyżej 1000 tys.
gospodarstwa 2-osobowe	11,8	19,3	28,4	40,0	44,5	43,7	56,9	55,2	75,0	73,2
" 3-osobowe	12,8	18,8	23,0	31,9	41,4	46,4	57,3	58,9	67,6	78,3
" 4-osobowe	8,7	13,9	25,2	36,3	40,8	52,2	59,4	63,2	64,5	84,6
" 5-osobowe	6,9	7,8	24,2	40,1	45,3	53,8	70,8	70,0	62,5	0,0
" 6-osobowe	7,1	9,1	18,3	34,5	36,4	25,0	75,0	0,0	0,0	0,0

Generalnie, im wyższe dochody, tym większy odsetek posiadających oszczędności. Wśród najuboższych odsetek posiadających oszczędności (w granicach 12-19%) był w rodzinach 2 i 3-osobowych.

W gospodarstwach domowych pracowniczych, 38% gospodarstw posiadało oszczędności przy czym w gospodarstwach 1, 2 i 3-osobowych odsetek ten był powyżej 40%, w rodzinach liczniejszych był poniżej przeciętnej i obniżał się do 17% w gospodarstwach 6-osobowych.

W gospodarstwach pracowniczo-chłopskich odsetek posiadających oszczędności wyniósł 31% z czego nieco więcej w gospodarstwach 2 i 3-osobowych.

Zdecydowanie bardziej oszczędne są rodziny chłopskie, w których 57% posiadało oszczędności i gospodarstwa o niższych dochodach, z których prawie każde posiadało oszczędności. W gospodarstwach do 4 osób w gospodarstwie odsetek ten był rzędu 80%, w liczniejszych obniżył się do 50%.

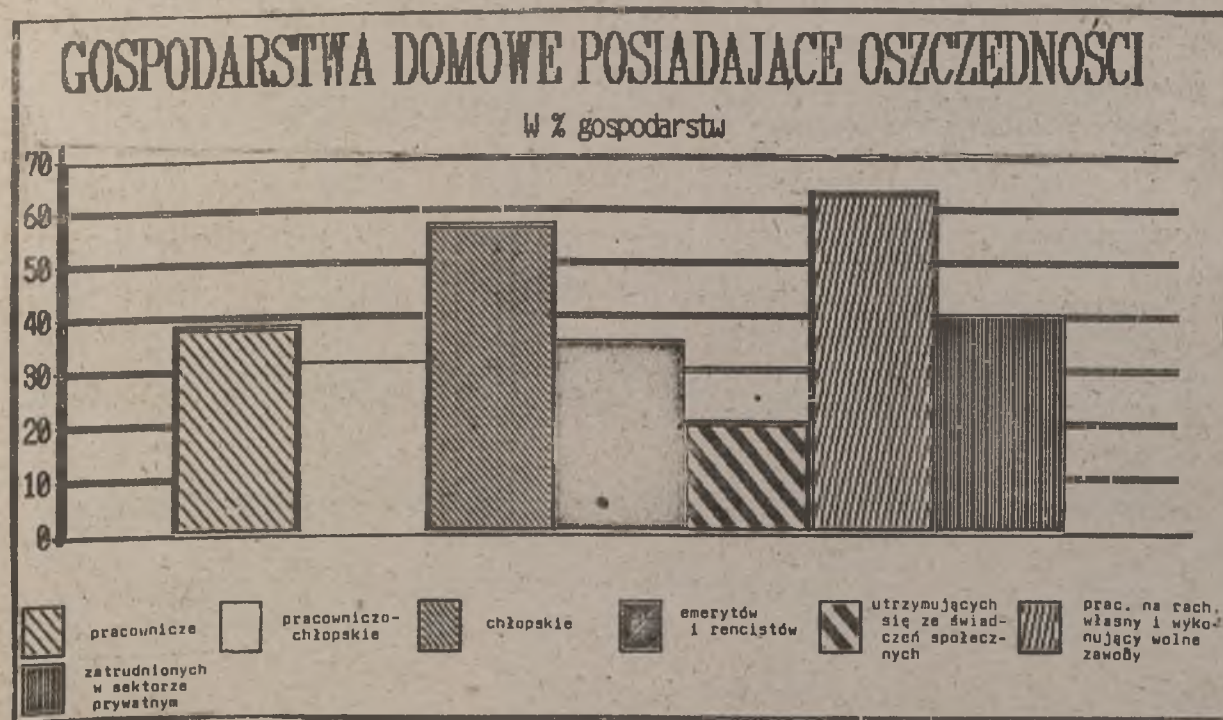
W gospodarstwach emerytów i rencistów, 35% rodzin posiadało zasoby gotówkowe i podobnie jak w gospodarstwach osób pracujących odsetek ten rósł wraz z rosnącymi dochodami.

W zdecydowanie najgorszej sytuacji były gospodarstwa domowe osób utrzymujących się ze świadczeń społecznych, w których niskie dochody nie pozwalały na odłożenie gotówki. Zaledwie 20% tych gospodarstw posiadało oszczędności, przy czym w grupie dochodowej 300-400 tys zł na osobę, gospodarstw takich było 50%.

Posiadający oszczędności w gospodarstwach pracujących na rachunek własny i wykonujących wolne zawody stanowili 63% wszystkich gospodarstw tego typu. Osoby w tych gospodarstwach z racji wyższych dochodów, jak też charakteru swej pracy posiadały i muszą posiadać większe oszczędności.

W gospodarstwach pracowników zatrudnionych w sektorze prywatnym, 40% rodzin posiadało oszczędności i odsetek ten był wyższy w gospodarstwach 3-osobowych (46%) niż 1-osobowych (36%) lub też 6-osobowych (23%).

Graficzny obraz struktury gospodarstw domowych pod względem posiadanych oszczędności ilustruje wykres.

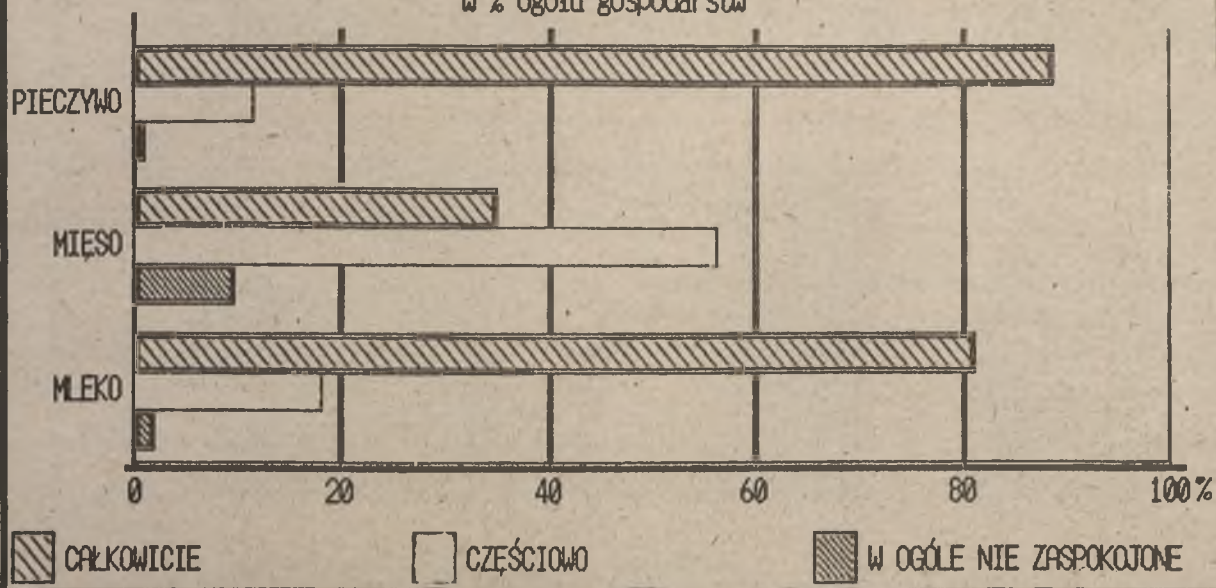
POZIOM ZASPOKOJENIA POTRZEB NA ARTYKUŁY ŻYWNOŚCIOWE

Poziom zaspokojenia potrzeb na artykuły żywnościowe określono za pomocą trzystopniowej skali tj. całkowicie zaspokojone, częściowo lub w ogóle nie zaspokojone. Stopień zaspokojenia potrzeb na poszczególne artykuły żywnościowe był zróżnicowany. W najwyższym stopniu były zaspokojone potrzeby na pieczywo i przetwory zbożowe; w 90% gospodarstw potrzeby na te asortymenty były zaspokojone całkowicie. Wysoki (80%) był również odsetek gospodarstw z całkowicie zaspokojonym popytem na mleko i przetwory mleczne oraz cukier. Są to asortymenty bardziej dostępne ze względu na ceny i podaż a równocześnie są to asortymenty pierwszej potrzeby. Niski (30%) był stopień zaspokojenia potrzeb na mięso i przetwory mięsne ze względu na ograniczoną dostępność w sensie cen. Poziom zaspokojenia potrzeb na artykuły żywnościowe ilustruje poniższe zestawienie:

ARTYKUŁY ŻYWNOŚCIOWE	Poziom zaspokojenia potrzeb		
	całkowicie	częściowo	w ogóle nie zaspokojone
	w % ogółu gospodarstw		
Pieczywo i przetwory zbożowe	88,4	11,1	0,5
Warzywa i przetwory	61,4	35,3	3,3
Owoce i przetwory	41,7	48,2	10,2
Mięso, podroby, drób	34,6	56,0	9,4
Przetwory mięsne	33,8	54,9	11,3
Masło	72,4	24,9	2,6
Mleko i przetwory mleczne	80,8	17,8	1,4
Sery	65,8	30,7	3,5
Cukier	80,2	18,7	1,1

POZIOM ZASPOKOJENIA POTRZEB W PIECZYWO, MIESO, MLEKO W 1990 R.

w % ogółu gospodarstw

Najwięcej gospodarstw z całkowicie zaspokojonymi potrzebami na:

- pieczywo i przetwory zbożowe było w grupie gospodarstw 3 i 4-osobowych (ponad 90%)
- mięso i drób wśród gospodarstw 3-osobowych (40%)
- mleko i przetwory mleczne wśród gospodarstw 3, 4, 5-osobowych (ponad 80%).

Odsetek gospodarstw z całkowicie zaspokojonymi potrzebami na pieczywo i przetwory zbożowe był najwyższy (96%) w gospodarstwach chłopskich i pracujących na rachunek własny, najniższy (70%) w gospodarstwach pracowniczo-chłopskich i utrzymujących się ze świadczeń. Z kolei potrzeby na mięso i drób były w najwyższym stopniu zaspokojone w gospodarstwach chłopskich i pracujących na rachunek własny czyli w gospodarstwach mających większy dostęp do tych asortymentów (są to producenci lub gospodarstwa o wysokich dochodach - 70% gospodarstw). Również popyt na mleko i przetwory mleczne był zaspokojony w najwyższym stopniu w gospodarstwach chłopskich oraz pracujących na rachunek własny (ponad 90% gospodarstw). Najniższy odsetek gospodarstw z całkowicie zaspokojonymi potrzebami na mięso i drób był w gospodarstwach utrzymujących się ze świadczeń (14%) oraz emerytów i rencistów (26%). Również w tych typach gospodarstw w niższym stopniu zaspokojony był popyt na mleko i przetwory.

Biorąc pod uwagę odsetek gospodarstw z popytem "w ogóle nie zaspokojonym" najwyższy za-notowano w gospodarstwach:

- pracowniczych, na przetwory mięsne (8,4% gosp.)
- pracowniczo-chłopskich, na owoce i przetwory (7,3% gosp.)
- chłopskich, na przetwory mięsne (15,2% gosp.)
- emerytów i rencistów również na przetwory mięsne (16,8% gosp.)
- utrzymujących się ze świadczeń na mięso i drób (41,2% gosp.)
- pracujących w sektorze prywatnym na owoce i przetwory (6,4% gosp.)
- pracujących na rachunek własny na mięso i drób (2,1% gosp.)

RODZAJ OTRZYMYWANEJ POMOCY

W zakresie otrzymywanej pomocy rzeczowej:

<u>żywność</u>	- otrzymało 13% gospodarstw, - nie otrzymało chociaż potrzebowało 13% gospodarstw, - nie potrzebowało 74% gospodarstw,
<u>odzież-obuwie</u>	- otrzymało 10% gospodarstw - nie otrzymało chociaż potrzebowało 14% gospodarstw, - nie potrzebowało 76% gospodarstw
<u>leki</u>	- otrzymało 15% gospodarstw, - nie otrzymało 7% gospodarstw - nie potrzebowało 79% gospodarstw

Zatem, w najwyższym stopniu były zaspokojone potrzeby w zakresie środków medycznych, natomiast w tym samym stopniu istniało zapotrzebowanie na pomoc żywnościową jak też odzież.

Pomoc finansowa : otrzymało 11% gospodarstw, potrzebowało ale nie otrzymało 25% gospodarstw,
nie potrzebowało 64% gospodarstw.

Potrzeby w zakresie opieki pielęgniarzkiej były niewielkie i zgłaszało je zaledwie 3% gospodarstw.

Najwięcej gospodarstw potrzebujących pomocy żywnościowej było wśród gospodarstw wieloosobowych (28% w grupie gospodarstw 6-osobowych), najmniej w grupie gospodarstw 3-osobowych (10%).

Specyfików lekarskich potrzebowały głównie gospodarstwa 1-osobowe oraz wieloosobowe. Wsparcia finansowego oczekiwało co drugie-trzecie gospodarstwo 5, 6-osobowe lub też co trzecie 1-osobowe. W mniejszym stopniu były zainteresowane pomocą finansową gospodarstwa średnie 2 i 3-osobowe (co piąte potrzebowało takiej pomocy).

Rozkład otrzymywanej pomocy w poszczególnych typach gospodarstw ilustruje poniższe zestawienie

TYP GOSPODARSTWA	Rodzaj otrzymywanej pomocy w % ogółu gospodarstw w danym typie								
	żywność			leki			finansowa		
	nie po- trze- buje	potrze- buje i nie ot- rzymuje	otrzy- muje	nie po- trze- buje	potrze- buje i nie ot- rzymuje	otrzy- muje	nie po- trze- buje	potrze- buje i nie ot- rzymuje	otrzy- muje
Pracownicze	76,2	11,1	12,6	88,9	4,3	6,8	67,7	22,1	10,2
Pracowniczo-chłopskie	69,4	21,6	9,0	85,7	3,7	10,6	58,8	34,7	6,5
Chłopskie	89,1	6,5	4,3	93,5	4,3	2,2	80,4	17,4	2,2
Emerytów i rencistów	72,4	15,6	12,0	61,0	10,6	28,5	58,3	31,6	10,1
Utrzymujących się ze świadczeń	27,5	19,6	52,9	76,5	9,8	13,7	17,6	27,5	54,9
Pracujących w sekto- rze prywatnym	73,2	13,7	13,1	89,5	5,8	4,7	66,5	21,9	11,7
Pracujących na rachunek własny i wykonujących wolne zawody	83,4	3,3	13,3	92,3	2,7	5,0	81,4	8,3	10,3

We wszystkich typach gospodarstw największe potrzeby nie zaspokojone dotyczyły sfery finansowej, przy czym wśród gospodarstw pracowniczo-chłopskich oraz emerytów i rencistów co trzecie gospodarstwo zgłaszało takie potrzeby, natomiast wśród pracujących na rachunek własny już co 12 gospodarstwo.

Pomoc żywnościową otrzymywali głównie utrzymujący się ze świadczeń (ponad połowa gospodarstw w tej grupie), nie potrzebowały takiej pomocy głównie gospodarstwa chłopskie (90% gospodarstw) oraz pracujący na rachunek własny.

Leki otrzymywali głównie emeryci i renciści (co trzecie gospodarstwo).

Pomoc finansową otrzymywało co drugie gospodarstwo utrzymujące się ze świadczeń, natomiast nie potrzebowały takiej pomocy głównie gospodarstwa pracujących na rachunek własny i chłopskie.

Reasumując, w najkorzystniejszej sytuacji były gospodarstwa pracujących na rachunek własny, wśród których odsetek potrzebujących pomocy był najniższy.

W trudnej sytuacji były gospodarstwa pracowniczo-chłopskie, emerytów i rencistów oraz utrzymujących się ze świadczeń, wśród których odsetki potrzebujących pomocy i nie otrzymujących były wyższe niż w innych typach gospodarstw pomimo znacznego odsetka otrzymujących już pomoc.

WNIOSKI PODSUMOWUJĄCE

Przemianom społeczno-gospodarszym na przestrzeni 1990 r. towarzyszyły przekształcenia strukturalne gospodarstw domowych polegające na:

- malejącym udziale gospodarstw osób pracujących w sektorze państwowym rosnącym gospodarstw emerytów i rencistów oraz zatrudnionych w sektorze prywatnym (efekt zmian systemowych w gospodarce oraz starzenia się społeczeństwa),
- pauperyzacji gospodarstw domowych, w tym szczególnie gospodarstw emerytów i rencistów, będącej efektem znacznego (7-krotnego) wzrostu kosztów utrzymania, wyprzedzającego wzrost przeciętnych miesięcznych dochodów na 1 osobę i utrzymujących się na najniższym poziomie dochodach w gospodarstwach emerytów i rencistów (na drugim miejscu w gospodarstwach pracowniczych),
- rosnącym odsetku gospodarstw o dochodach do 0,5 mln zł na 1 osobę, malejącym powyżej tej kwoty; na granicy ubóstwa (poniżej 500 tys na gospodarstwo) żyje co 6 gospodarstwo domowe przy czym co drugie emerytów i rencistów.

W związku z ogólnym pogorszeniem się sytuacji materialnej rodzin, nastąpiła uchwytana obniżka wskaźników subiektywnych poziomu życia. I tak:

- wzrósł odsetek rodzin oceniających swoją sytuację materialną jako raczej złą i złą, w tym szczególnie rodzin utrzymujących się ze świadczeń oraz chłopskich; niepokojąco wysoki był utrzymujący się wysoki odsetek rodzin oceniających swoją sytuację jako co najwyżej średnią (prawie 60% gospodarstw),
- ubóstwo było domeną gospodarstw utrzymujących się ze świadczeń (45% gospodarstw w tej grupie twierdziło, że żyje w ubóstwie), na drugim miejscu znalazły się gospodarstwa pracowniczo-chłopskie,
- wielce wymowny był niski (7%) odsetek gospodarstw dążących do utrzymania dotychczasowej sytuacji materialnej, oraz niepokojąco niski (10%) i niższy niż przed rokiem odsetek gospodarstw podejmujących działania dla poprawy sytuacji materialnej, co przy prawie 70% odsetku gospodarstw twierdzących, iż nie mają możliwości zmiany sytuacji świadczy o zdesperowaniu społeczeństwa,
- podejmujący działania w celu poprawy sytuacji materialnej czynili to głównie kosztem dodatkowej pracy lub w zwiększonym wymiarze czasu, lub też wyjeżdżali za granicę; asortyment działań był bardziej zróżnicowany niż w 1989 r.,

- wzrósł odsetek rodzin, którym pieniędzy starcza na najtańsze jedzenie i ubranie (z 20% w 1989 r. do 42% w 1990 r), oraz rodzin którym pieniędzy nie starcza nawet na najtańsze jedzenie (z 1% do 3%); co czwarte gospodarstwo emerytów i rencistów i co drugie gospodarstwo utrzymujące się ze świadczeń deklarowało, że "pieniędzy starcza na najtańsze jedzenie",
- wyższy był poziom wyposażenia gospodarstw w standardowe przedmioty trwałego użytku przy niskim poziomie wyposażenia w artykuły wysokiej techniki,
- zasoby złotówkowe posiadało około 40% gospodarstw, ale były to oszczędności niewielkie pozwalające przeżyć 1 miesiąc połowie takich rodzin z zasobami oszczędnościowymi.

Cena 10.000,- zł.